

Соединения корпуса умело действовали в Висло-Одерской и Берлинской наступательных операциях. В наградном листе Семена Моисеевича есть такие строки: «В ходе боевых действий Кривошеин показал себя храбрым, требовательным и способным генералом. Умело руководил боевыми действиями частей корпуса, хорошо организовал взаимодействие родов войск в бою... много работает над повышением дисциплины и по наведению порядка в частях и соединениях корпуса» [6, с. 233].

За умелое руководство боевыми действиями при штурме Берлина и проявленные при этом личное мужество и отвагу 29 мая 1945 г. С.М. Кривошеину было присвоено звание Героя Советского Союза.

После войны Семен Моисеевич был начальником кафедры тактики бронетанковых и механизированных войск Военной академии им. М.В. Фрунзе, занимал высокие командные посты в Советской Армии. Он награжден 3 орденами Ленина, 3 орденами Красного Знамени, полководческими орденами Кутузова 1-й степени, Суворова 2-й степени, орденом Красной Звезды, многими медалями, а также иностранным орденом.

Семен Моисеевич был почетным гражданином Бреста и Глуска.

Его не стало 16 сентября 1978 г. – на 79-м году жизни.

Именем С.М. Кривошеина названы теплоход, улицы в Бресте и Пружанах.

Вспоминая тех, кто принес освобождение от германского нацизма, белорусский народ с благодарностью чтит имена советских военачальников В.Я. Колпакчи и С.М. Кривошеина.

ЛИТЕРАТУРА И ИСТОЧНИКИ

1. Рокоссовский, К.К. Солдатский долг / К.К. Рокоссовский. – М.: Воениздат, 1972. – 375 с.
2. Освобождение Белоруссии 1944. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, 1974. – 800 с.
3. Великая Отечественная война (1941–1945). Краткий науч.-попул. очерк. – 2-е изд., доп. – М.: Политиздат, 1973. – 542 с.
4. Жуков, Г.К. Воспоминания и размышления. В 3 т. Т. 3 / Г.К. Жуков. – 10-е изд., доп. по рукописи авт. – М.: Изд-во «Новости», 1990. – 384 с.
5. Кривошеин, С.М. Ратная быль. Записки командира механизированного корпуса / С.М. Кривошеин. – М.: «Молодая гвардия», 1962. – 254 с.
6. Великая Отечественная. Комкоры: Военный биографический словарь. Т. 2. – М.: Жуковский: Кучково поле, 2006. – 464 с.

SUMMARY

The article reveals the contribution of the Soviet commanders-in-chief V.A. Kolpakchi and S.M. Krivoshein to the liberation of Belarus in 1943–1944.

Поступила в редакцию 19.03.2014 г.

УДК 94(476)«1943»:355.422.1

А.А. Крыварот,

кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры паліталогіі і права БДПУ

УЗБРОЕНАЯ БАРАЦЬБА ПАРТЫЗАН СУПРАЦЬ ГЕРМАНСКІХ АКУПАНТАЎ ПРЫ ПАДРЫХТОЎЦЫ І ПРАВЯДЗЕННІ ЧЫРВОНАЙ АРМІЯЙ ГОМЕЛЬСКА-РЭЧЫЦКАЙ НАСТУПАЛЬНАЙ АПЕРАЦЫІ (10–30 лістапада 1943 г.)

Баявыя дзеянні партызан ва ўмовах наступлення савецкіх войск восенню-зімой 1943 г. на паўднёвым усходзе Беларусі знайшлі пэўнае адлюстраванне ў фундаментальных, калектыўных і энцыклапедычных выданнях, працах гісторыкаў, кнігах «Памяць» гарадоў і раёнаў Гомельскай вобласці, мемуарнай літаратуры. Разам з тым, звяртае на сябе ўвагу той факт, што ў публікацыях толькі фрагментарна паказана ўзброеная барацьба мясцовых партызан супраць гітлераўскіх захопнікаў падчас падрыхтоўкі і правядзення Чырвонай Арміяй Гомельска-Рэчыцкай аперацыі (10–30 лістапада 1943 г.). Да таго ж у айчынай гістарыяграфіі пакуль адсутнічае абагульняльная праца аб баявым укладзе беларускіх партызан у справу вызвалення Гомельшчыны, у якой згаданая аперацыя займае цэнтральнае месца [1–8; 31–33].

У артыкуле на аснове шырокага выкарыстання архіўных матэрыялаў і ўспамінаў арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху на тэрыторыі Гомельскай і Палескай абласцей разглядаюцца формы ўзброенай барацьбы народных мсціўцаў супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў падчас падрыхтоўкі і правядзення савецкімі войскамі Гомельска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі, а таксама аналізуецца баявое ўзаемадзеянне Чырвонай Арміі з партызанскімі фарміраваннямі Гомельшчыны.

Пасля завяршэння Бранскай (1 верасня – 3 кастрычніка 1943 г.) і Чарнігаўска-Прыпяцкай (26 жніўня – 30 верасня 1943 г.) наступальных аперацый Чырвонай Арміі лінія савецка-германскага фронту ў межах Беларусі часова ўстанавілася па рэках Сож і Дняпр. У выніку гэтага ў тыле гітлераўскіх войск на тэрыторыі Гомельшчыны засталіся дзейнічаць знач-

ныя партызанскія сілы. Гомельскае партызанскае злучэнне (камандзір І.П. Кожар) уключала 8 брыгад, некалькі атрадаў і дыверсійных груп агульнай колькасцю прыкладна 8 тыс. чал. Сілы партызанскага злучэння Палескай вобласці (камандзір І.Д. Ветраў) складалі 11 брыгад і 10 асобных атрадаў і налічвалі прыкладна 8 тыс. 700 чал. [15, л. 25; 23, с. 341; 24, с. 229; 30, с. 371–399, 628–666; 32, с. 245].

Ва ўмовах адноснай стабілізацыі лініі фронту і ў сувязі з падрыхтоўкай савецкім ваенным камандаваннем новай наступальнай аперацыі на паўднёвым усходзе Беларусі ЦШПР, БШПР, кіраўніцтва Беларускага фронту (камандуючы генерал К.К. Ракасоўскі) арыентавалі партызанскія брыгады і атрады на нанясенне пастаянных удараў па камунікацыях ворага і яго тылавых аб'ектах, зрыў мерапрыемстваў ворага, звязаных з умацаваннем абароны на заходнім беразе Сожа і Дняпра, на рэгулярную перадачу армейскім часцям разведінфармацыі аб праціўніку, яго перамяшчэннях у прыфрантавой паласе і фактах канцэнтрацыі на камунікацыях.

На актывізацыю дыверсійнай дзейнасці народных мсціўцаў на камунікацыях праціўніка быў скіраваны загад па Палескім партызанскім злучэнні № 75 ад 2 кастрычніка 1943 г., падпісаны І.Д. Ветравым. У ведамасці, якая прыкладалася да загада, кожнай брыгадзе і асобнаму атраду ставілася задача па разбурэнні канкрэтных участкаў чыгункі, мастоў, інфраструктуры чыгуначных станцый, знішчэнні складоў, а таксама ўказваліся дарогі, на якіх неабходна было правесці мініраванне, узвесці завалы, усталяваць «воўчыя ямы», ірвы і канавы. Нягледзячы на дэфіцыт у брыгадах і атрадах выбуховых рэчываў партызаны Палескай вобласці за кастрычнік 1943 г. падарвалі 208 эшалонаў, у тым ліку 99 з жывой сілай, харчамі, палівам, тэхнікай і боепрыпасамі, знішчылі і пашкодзілі 892 вагоны, падарвалі 2 тыс. 115 рэек, 3 чыгуначныя масты на ўчастках Жыткавічы – Васілевічы, Мазыр – Оўруч. Пры крушэнні воінскіх эшалонаў страты праціўніка склалі 3 тыс. 669 чал. забітымі і 1 тыс. 415 чал. параненымі. Падчас іншых аперацый напярэдадні Гомельска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі палескія партызаны ўзарвалі 25 мастоў на шашэйных і грунтовых дарогах, знішчылі 63 аўтамашыны, 26 танкаў, 5 самалётаў. Асабліва выніковымі былі баявыя дзеянні на камунікацыях ворага дыверсійных груп 125-й Капаткевіцкай брыгады (камандзір А.А. Жыгар) і 130-й Петрыкаўскай брыгады (камандзір І.В. Скалабан), якія падарвалі за кастрычнік 1943 г. адпаведна 82 і 60 эшалонаў, 260 і 210 вагонаў. На шашэйных і грунтовых дарогах значныя страты ворагу нанесла 2-я Калінкавіцкая брыгада (камандзір К.М. Марозаў). З 1 кастрычніка па 5 лістапада

1943 г. на дарогах Калінкавічы – Рэчыца, Хойнікі – Юравічы, Калінкавічы – Мазыр партызаны падарвалі 36 аўтамашын, танк і бронемашыну, 4 масты, знішчылі больш за 170 акупантаў. На баявую актыўнасць брыгады істотна паўплывала ўстанаўленне сувязі са штабам 61-й арміі (камандуючы генерал П.А. Бялоў) і Палескім абкамам КП(б)Б. Дзякуючы гэтаму з кастрычніка 1943 г. на партызанскі аэрадром армейская авіяцыя рэгулярна перакідвала боепрыпасы і ўзрыўчатку [15, л. 29, 39; 16, л. 50; 24, с. 203; 25, с. 292–294].

У зоне адказнасці Гомельскага партызанскага злучэння пастаянна дзейнічалі дзясяткі партызанскіх дыверсійных груп, якія пазбаўлялі германскіх акупантаў магчымасці свабодна перамяшчацца ў прыфрантавой паласе і аператыўна ўзводзіць абарончыя аб'екты на правым беразе Сожа і Дняпра. Гомельскім партызанам удалося ў двух месцах перакрыць чыгунку Жлобін – Калінкавічы, часткова разбурыць масты і палатно на чыгунцы Васілевічы – Хойнікі. Па прычыне актыўнасці народных мсціўцаў з перабоямі ажыццяўляўся рух праціўніка па шашы Гомель – Калінкавічы і Рэчыца – Хойнікі, па грунтовых дарогах Рэчыца – Краснае – Шацілкі і Рэчыца – Горваль – Шацілкі. За кастрычнік 1943 г. партызанскія фарміраванні Гомельскага злучэння падарвалі 59 эшалонаў і 55 паравозаў, 77 вагонаў з асабовым саставам, 15 – з танкамі, 48 – з аўтамашынамі, 78 – з боепрыпасамі, 43 – з палівам. Акрамя таго, за названы перыяд партызаны знішчылі 10 танкаў, 4 бронемашыны, 375 аўтамабіляў, 2 тыс. 307 акупантаў, падарвалі 2 тыс. 165 рэек, разбурылі 106 мастоў, з якіх 4 чыгуначныя. Эфектыўна дзейнічалі па транспартных камунікацыях ворага партызаны Рэчыцкай брыгады імя К.Я. Варашылава (камандзір М.П. Аніпка). Яны падарвалі за кастрычнік 1943 г. 22 эшалоны, 78 аўтамашын, 4 танкі, 12 мастоў на шашэйных і грунтовых дарогах. За такі самы перыяд на баявым рахунку дыверсійных груп брыгады «Бальшавік» (камандзір І.Ф. Гамарка) было 11 падарваных эшалонаў і 69 аўтамашын, адзін падбіты танк, 169 перабітых чыгуначных рэек. Неаднаразова праводзілі баявыя аперацыі на чыгунцы, шашэйных і грунтовых дарогах брыгады імя В.І. Чапаева (камандзір М.Д. Стэфановіч), «Жалязняк» (камандзір В.І. Шаруда), імя М.А. Шчорса (камандзір А.П. Байкоў), імя П.К. Панамарэнкі (камандзір І.І. Бандарэнка), а таксама групы партызан 1-й Буда-Кашалёўскай брыгады, камандаванне і штаб якой злучыліся з часцямі Чырвонай Арміі на левым беразе Сожа яшчэ ў пачатку кастрычніка 1943 г. [9, л. 11; 14, л. 31–33; 31, с. 236, 281; 32, с. 246].

Баявая дзейнасць партызанскіх фарміраванняў Гомельскай і Палескай абласцей у кастрычніку – пачатку лістапада 1943 г. адбывалася

ва ўмовах пастаянай барацьбы з карнымі акцыямі акупантаў. Гітлераўскае камандаванне для разблакіравання камунікацый і ліквідацыі партызан у тыле 2-й палявой арміі вермахта накіравала супраць брыгад і атрадаў некалькі карных экспедыцый, у тым ліку тры буйныя: «Барбара» (9–16.10.1943 г.), «Асвячэнне храма» (20–21.10.1943 г.), «Хубертус» (24–28.10.1943 г. і 3–9.11.1943 г.). Для наступлення на партызан былі прыцягнуты франтавыя часці, у тым ліку з 46-га армейскага корпуса, а таксама ахоўныя падраздзяленні і жандармерыя. Узброеная барацьба партызан супраць карнікаў адбывалася ў Калінкавіцкім, Васілевіцкім, Хойніцкім раёнах, уздоўж участка чыгункі Рэчыца – Калінкавічы і шашэйнай дарогі Рэчыца – Хойнікі. Асноўны ўдар гітлераўцаў прынялі на сябе брыгады: 99-я Калінкавіцкая (камандзір В.А. Караткевіч), 101-я Даманавіцкая (камандзір В.М. Мінін), Лоеўская «За Радзіму» (камандзір Р.І. Снякоў) і «Мсціўца» (камандзір І.Р. Баруноў). Падчас некалькіх абарончых баёў народным мсціўцам удалося нанесці карнікам адчувальныя страты. Аднак, улічваючы значную перавагу гітлераўцаў у жывой сіле, тэхніцы і боепрыпасах, партызанскія фарміраванні прымянялі тактыку ўдараў з засад і дзеянняў дыверсійнымі групамі на шашэйных і грунтавых дарогах, што дазваляла адцягнуць увагу карнікаў ад асноўных сіл народных мсціўцаў і лясных лагераў, у якіх знаходзілася шмат дзяцей.

Партызанскае камандаванне прымяняла тактыку хуткіх схаваных манеўраў з мэтай выхаду за межы блакіраваных акупантамі тэрыторый. Так, пры адбіцці карнай экспедыцыі «Хубертус-І», калі ў большасці партызанскіх фарміраванняў закончыліся боепрыпасы, асноўныя сілы Гомельскага партызанскага злучэння, блакіраваныя немцамі ў ноч на 26 кастрычніка 1943 г., па рашэнні Гомельскага падпольнага абкама КП(б)Б пераправіліся на левы бераг Беразіны па плавучым мосце, пабудаваным брыгадай «Жалязняк». Такім хуткім манеўрам народныя мсціўцы ўвялі ў зман акупантаў, якія яшчэ на працягу амаль сутак звужалі блакаду вакол ранейшага месца дыслакацыі партызан. На левым беразе Беразіны каля вёскі Глушыца Стрэшынскага раёна на аэрадроме, аператыўна пабудаваным партызанамі, 27 і 29 кастрычніка 1943 г. прызямляліся самалёты Беларускага фронту з боепрыпасамі, а зваротнымі рэйсамі ў савецкі тыл адпраўляліся хворыя і параненыя.

Падчас карнай аперацыі «Хубертус-ІІ» у надзвычай цяжкую сітуацыю трапілі Лоеўская брыгада «За Радзіму» і брыгада «Мсціўца». гэтыя партызанскія фарміраванні, трымаючы пад сваім кантролем шашу Рэчыца – Хойнікі, былі адрэзаныя праціўнікам ад асноўных сіл Гомельскага партызанскага злучэння. З пры-

чыны значнай канцэнтрацыі германскіх войск у франтавой паласе партызаны не змаглі ўстанавіць сувязь з перадавымі часцямі 48-й і 65-й армій Беларускага фронту, якія знаходзіліся на адлегласці 15–20 км. Нягледзячы на ўпартае супраціўленне партызан, брыгады і лагеры мясцовага насельніцтва былі ўзяты акупантамі ў шчыльную блакаду. Праз некалькі дзён пасля пачатку карнай экспедыцыі партызаны апынуліся ў крытычным становішчы: былі на зыходзе патроны, вычарпаны запасы прадуктаў, нельга было распальваць кастры з-за няспынных палётаў самалётаў ворага. Катастрафічных наступстваў для блакіраваных партызан і мясцовага насельніцтва ўдалося пазбегнуць толькі дзякуючы пачатку Гомельска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі Чырвонай Арміі [1, с. 44, 62, 616; 3, с. 45; 6, с. 70–71; 10, л. 43; 11, л. 22; 13, л. 15; 25, с. 293–294, 316; 26, с. 242–244; 27, с. 175; 28, с. 85; 31, с. 237, 255; 32, 248, 256–264].

Такім чынам, падчас адноснай стабілізацыі савецка-германскага фронту на паўднёвым усходзе Беларусі ў кастрычніку – першай дэкадзе лістапада 1943 г. і ва ўмовах падрыхтоўкі наступлення Чырвонай Арміі ў рэгіёне гомельскія і палескія партызаны сваімі актыўнымі дзеяннямі на камунікацыях у аператыўным тыле 2-й арміі вермахта нанеслі сур'ёзны ўрон германскім войскам у жывой сіле і тэхніцы. Народныя мсціўцы значна ўскладнілі перамяшчэнне і праціўніка ў прыфрантавой паласе і ўзвядзенне ім абарончых аб'ектаў на заходнім беразе Сожа і Дняпра. Пры адбіцці карных экспедыцый партызаны шляхам удараў з засад, імклівых нападаў на калоны праціўніка, хуткіх манеўраў па выхадзе з блакіраваных тэрыторый вымотвалі нямецкія франтавыя падраздзяленні, якія прыцягваліся гітлераўскім камандаваннем для правядзення карных акцый, і значна зніжалі іх баяздольнасць.

Савецкае ваеннае кіраўніцтва, разгортваючы восенню 1943 г. наступленне на паўднёвым усходзе Беларусі, лічыла ўзброеную барацьбу мясцовых партызан супраць акупантаў важным фактарам разгрому гітлераўскіх войск на тэрыторыі Гомельскай і Палескай абласцей. Так, напярэдадні Гомельска-Рэчыцкай аперацыі армейскае камандаванне сур'ёзна займалася арганізацыяй дапамогі партызанскім сілам боепрыпасамі, выбуховымі рэчывамі, медыкаментамі, сродкамі сувязі. З мэтай падтрымання баяздольнасці партызанскіх фарміраванняў, якія дыслацыраваліся ў паласе дзеяння Беларускага фронту, ім кожны дзень накіроўваліся дзясяткі самалётаў. Толькі па лініі 61-й арміі напярэдадні фарсіравання Дняпра штодзённа на шасці-сямі самалётах перакідваліся грузы для палескіх партызан, у тым ліку адзін-два самалёты прыляталі ў раён базіравання

2-й Калінкавіцкай брыгады. Зваротнымі рэйсамі вывозіліся цяжка параненыя і хворыя партызаны, члены іх сем'яў [2, с. 358; 11, л. 22; 22, л. 63; 23, с. 342].

З пачаткам Гомельска-Рэчыцкай аперацыі Чырвонай Арміі разгарнуўся другі перыяд вызвалення тэрыторыі Гомельскай і Палескай абласцей ад германскіх акупантаў, у якім актыўны ўдзел прынялі больш за 10 тыс. беларускіх партызан. Іх узброеная барацьба ахоплівала значную тэрыторыю, мела разнастайныя формы і была падпарадкавана задачам наступваючых армейскіх часцей. Баявыя дзеянні народных мсціўцаў падчас Гомельска-Рэчыцкай аперацыі праводзіліся ў два этапы: баі партызан з акупантамі да сустрэчы з перадавымі часцямі Чырвонай Арміі і непасрэднае баявое ўзаемадзеянне з савецкімі войскамі. У першы дзень аперацыі Гомельскі падпольны абкам КП(б)Б і штаб партызанскага злучэння атрымалі радыёграму ад начальніка ЦШПД П.К. Панамарэнкі з патрабаваннем тэрмінова вывесці са строю чыгуначыя ўчасткі Гомель – Жлобін – Магілёў, Гомель – Калінкавічы і шашу Гомель – Калінкавічы. У адпаведнасці з гэтымі ўказаннямі на нарадзе каманднага саставу брыгад і асобных атрадаў, скліканай І.П. Кожарам 11 лістапада 1943 г., былі пастаўлены баявыя задачы па дзеяннях на камунікацыях і вядзенні разведкі. Для нанясення больш выніковых удараў па праціўніку некаторыя брыгады і асобныя атрады былі аб'яднаны ў баявыя групы. Напрыклад, брыгады «Жалязняк», імя П.К. Панамарэнкі і некалькі асобных атрадаў былі зведзены ў групу пад камандаваннем В.І. Шаруды.

Выконваючы распараджэнні, атрыманыя на нарадзе, камандаванне партызанскіх фарміраванняў накіравала падрыўнікоў на замацаваныя ўчасткі чыгункі з мэтай разбурэння палатна і падрыву эшалонаў праціўніка, а таксама на грунтавыя дарогі Рэчыца – Хутар – Шацілкі і Рэчыца – Горваль – Шацілкі, па якіх меркавалася адступленне акупантаў. Партызаны брыгады «Бальшавік» дзейнічалі на чыгунцы Жлобін – Калінкавічы, на дарогах Рэчыца – Глуск, Рэчыца – Шацілкі ў межах Парычскага раёна, мініравалі дарогі, узводзілі супрацьтанкавыя рвы, надаўбены, рабілі лясныя завалы. Камандаванне Рэчыцкай брыгады імя К.Я. Варашылава для таго, каб не прапусціць праціўніка на захад ад Рэчыцы паміж Дняпром і чыгункай Рэчыца – Дзямехі, накіроўвала спецыяльныя групы для арганізацыі засад, мініравання і ўзвядзення завалаў на дарогах [2, с. 345; 10, л. 49; 13, л. 17; 32, л. 265–267].

У сувязі з наступленнем Чырвонай Арміі Палескі падпольны абкам КП(б)Б і падпольныя райкамы партыі атрымалі радыёграму ад аператыўнай групы Палескага абкама КП(б)Б пры штабе 61-й арміі з інфармацыяй аб фарсіра-

ванні савецкімі войскамі Дняпра і заклікам аказаць ім усялякую дапамогу. Пры набліжэнні лініі фронту да месца дыслакацыі палескіх брыгад і атрадаў партызаны актывізавалі напады на калоны і пераправы ворага, з-за чаго акупанты неслі адчувальныя страты і не мелі магчымасці замацавацца на выгядных рубяжах. Так, партызаны асобнага атрада пад камандаваннем К.Т. Сацуры ставілі міны і наладжвалі засады на дарогах Лоеў – Брагін – Хойнікі і Рэчыца – Хойнікі. Асабліва выніковым быў удар па калоне праціўніка каля вёскі Лубенікі Брагінскага раёна. Брагінскі асобны атрад імя Р.І. Катоўскага з 10 па 15 лістапада 1943 г. у выніку мініравання дарог Рэчыца – Новая Красніца – Шыпецічы, Лубенка – Старая Красніца падарваў 9 аўтамашын і знішчыў каля 30 акупантаў. Падраздзяленне 27-й Нараўлянскай брыгады 12 лістапада 1943 г. знішчыла два масты праз раку Славечна, у выніку чаго было спынена перамяшчэнне праціўніка ў раён, дзе разгортвалася наступленне 8-й гвардзейскай стралковай дывізіі. Дзякуючы аператыўна перададзенай камандаваннем 2-й Калінкавіцкай брыгады ў штаб 61-й арміі інфармацыі аб канцэнтрацыі праціўніка блізка ад пантоннага маста каля вёскі Юравічы, савецкая авіяцыя ў сярэдзіне лістапада 1943 г. нанесла акупантам значныя страты падчас іх пераправы праз раку Прыпяць [2, с. 358; 17, л. 48–49; 18, л. 89, 92–94; 22, л. 63–64; 28, с. 121; 29, с. 235–236; 31, с. 318].

З сярэдзіны лістапада 1943 г. сталі ўстанаўлівацца непасрэдныя баявыя сувязі партызанскіх фарміраванняў Гомельскай і Палескай абласцей з перадавымі часцямі Чырвонай Арміі, якія пасля фарсіравання Дняпра разгарнулі на яго заходнім беразе баявыя дзеянні супраць германскіх акупантаў. Незадоўга да падыходу савецкіх войск да партызанскай зоны Гомельскага злучэння яго брыгады і атрады ачысцілі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў значную тэрыторыю ўздоўж рэк Шыбенка і Днепрык. Канкрэтны план сумесных баявых дзеянняў Гомельскага партызанскага злучэння і часцей Чырвонай Арміі быў узгоднены 17 лістапада 1943 г. падчас сустрэчы І.П. Кожара і камандзіра 19-га стралковага корпуса генерала Д.І. Самарскага з улікам колькаснага саставу, дыслакацыі і баяздольнасці народных мсціўцаў, а таксама баявой абстаноўкі ў раёне Рэчыцы. Баявая задача гомельскіх партызан заключалася ў тым, каб дапамагчы армейскім часцям у вызваленні ад ворага берага Дняпра ад Рэчыцы і на поўнач да вёскі Берагавая Слабада, а таксама ў ажыццяўленні кантролю на камунікацыях Рэчыца – Старое Краснае – Шацілкі, Рэчыца – Горваль – Шацілкі. Для паспяховых дзеянняў часцей корпуса са складу партызанскіх брыгад была выдзелена неабходная колькасць праваднікоў, якія добра ведалі

мясцовасць [2, с. 296; 10, л. 49–50; 31, с. 237; 32, с. 269–270].

На працягу другой паловы лістапада 1943 г. да моманту свайго расфарміравання Гомельскае партызанскае злучэнне аказвала істотную падтрымку баявым дзеянням савецкіх войск на правым беразе Дняпра і Беразіны. Партызаны надзейна прыкрылі левы фланг 65-й арміі, што дазволіла яе камандуючаму, генералу П.І. Батаву павярнуць 19-ы стралковы корпус з задачай – раптоўным ударам авалодаць горадам Рэчыца. Напярэдадні аперацыі па вызваленні Рэчыцы партызаны ўстанавілі кантроль над дарогай Азяршчына – Горваль – Шацілкі і тым самым перакрылі войскам праціўніка шлях да адступлення. Атрад імя М.В. Фрунзе (камандзір У.С. Ціхвінскі) у кароткія тэрміны расчысціў ад завалаў і размінаваў участкі дарогі Рэчыца – Старое Краснае – Баравікі – Шацілкі, якую ў далейшым планавалі выкарыстоўваць часці 19-га стралковага корпуса. Адною з самых значных аперацый на камунікацыях стаў раптоўны напад 17 лістапада 1943 г. баявой групы пад камандаваннем В.І. Шаруды на вялікую калону праціўніка з танкамі, аўтамашынамі з пяхотай і рознымі грузамі, якая адступала пад ударамі 48-й і 65-й савецкіх армій з боку Рэчыцы ў напрамку населеных пунктаў Горваль і Шацілкі. У выніку ўдару партызаны спалілі 45 аўтамашын і вызвалілі каля 300 савецкіх ваеннапалонных, перададзеных потым у 37-ю стралковую дывізію [2, с. 296, 346–347; 6, с. 72; 10, л. 49–50; 11, л. 22–24; 27, с. 175; 31, с. 237; 32, с. 269–270, 272–273].

На гомельскіх партызан лёг асноўны цяжар баёў за пераправы на правабярэжжы Беразіны і Дняпра, што тлумачылася знаходжаннем на супрацьлеглым беразе значных сіл нямецка-фашысцкіх войск, якія неслі рэальную пагрозу для тылу 19-га стралковага корпуса. Па распаўсюджанні армейскага камандавання партызаны на працягу некалькіх дзён занялі пазіцыі па берагавой паласе ад вёскі Адрубы на Беразіне да населенага пункта Азяршчына на Дняпры і ўтрымлівалі іх да падыходу асноўных сіл Чырвонай Арміі. Брыгада «Жалязняк» кантралявала правы бераг Беразіны працягласцю ў 17 км і адбіла ўсе атакі ворага, які спрабаваў пераправіцца да вёскі Адрубы, Дабужа, Сведскае, Гагалі. Найбольш жорсткія баі разгарнуліся ў раёне населенага пункта Горваль, які быў узяты 18 лістапада 1943 г. брыгадай імя П.К. Панамарэнкі і атрадам імя В.П. Чкалава (камандзір М.П. Маракоў). Партызаны не дапусцілі пераправу нямецкай пяхоты на левы бераг Беразіны, знішчылі больш за 150 салдат і афіцэраў, шмат акупантаў скінулі ў раку, захапілі паром, 110 аўтамашын, дзясяткі павозак з прадуктамі, боепрыпасамі і амуніцыяй. На працягу 18–19 лістапада 1943 г. народныя мсціўцы

сумесна з артылерыстамі і мінамётчыкамі 19-га стралковага корпуса адбілі некалькі спроб груп нямецкіх аўтаматчыкаў пераправіцца на лодках з левага берага ракі і захапіць Горваль.

Абарончыя баі партызан працягваліся да моманту подыходу 20 лістапада 1943 г. часцей 48-й арміі (камандуючы генерал П.Л. Раманенка), якія разам з часцямі 19-га стралковага корпуса паспяхова пераправіліся на левы бераг Беразіны ў раёне Горваля і вёскі Адрубы. Па берагавой лініі Дняпра на поўнач ад Рэчыцы каля вёск Унорыца і Берагавая Слабада дзейнічалі брыгады імя К.Я. Варашылава і імя В.І. Чапаева, выконваючы задачу па прыкрыцці левага фланга 37-й стралковай дывізіі. Так, атрад імя С.М. Будзённага (камандзір А.Ф. Яўтухоў) раптоўным ударам пасля дзесяцікіламетравага маршу разграміў гарнізон праціўніка ў вёсцы Берагавая Слабада і падарваў недабудаваны немцамі мост праз Днепр. У той самы дзень партызаны атрада імя С.Г. Лазо (камандзір П.П. Макаранка) і байцы 109-га гвардзейскага палка выбілі ворага з добра ўмацаванага апорнага пункта Азяршчына, а атрад імя К.Я. Варашылава (камандзір П.І. Васільеў) вызваліў ад акупантаў вёску Унорыцу. Падчас упартых баёў за пераправы атрады знішчылі 68 акупантаў, захапілі каля 100 павозак.

Ад пачатку Гомельска-Рэчыцкай аперацыі на левым беразе Дняпра ў межах Уваравіцкага раёна дыслацыравалася брыгада імя Н.А. Шчорса. Нягледзячы на значную канцэнтрацыю тут нямецкіх войск, партызаны рэгулярна нападлі на калоны праціўніка і наносілі яму ўрон у жывой сіле і тэхніцы. Становішча народных мсціўцаў, у якіх заканчваліся патроны, рэзка пагоршылася пасля прыбыцця ў населены пункт Чорнае падраздзялення гітлераўцаў. У такой сітуацыі камандаванне брыгады пад прыкрыццём аднаго з палкоў 37-й стралковай дывізіі арганізавала пераправу на правы бераг Дняпра ўсіх сваіх атрадаў (больш за 7 тыс. мірных жыхароў, а таксама часткі партызан 1-й Буда-Кашалёўскай брыгады). Партызаны з левага берага Дняпра па просьбе камандзіра палка, асабовы састаў якога налічваў усяго 150 чал., занялі абарону на ўчастку Рэчыца – Азяршчына [1, с. 176; 2, с. 346–347; 4, с. 373; 6, с. 72; 10, л. 50; 11, л. 24, 50; 12, л. 43; 13, л. 19; 27, с. 175; 31, с. 237, 287; 32, с. 270–277].

Ва ўмовах падрыхтоўкі асноўных сіл Беларускага фронту да вызвалення Гомеля партызаны злучэння адыгралі важную ролю ва ўтрыманні пазіцый на паўночны захад ад Рэчыцы, куды праціўнік перакінуў рэзервы з-пад Бабруйска і пачаў спешна ўзводзіць абарончыя збудаванні. Для недапушчэння нямецкага контрудару і ўзмацнення нешматлікіх падраздзяленняў савецкіх войск штаб Гомельскага злучэння па просьбе камандзіра 19-га стралковага корпуса

перакінуў у раён населенага пункта Баравікі брыгады «Бальшавік» і «Жалязняк», а да вёскі Селішча – брыгаду імя В.І. Чапаева. У раёне гэтых населеных пунктаў па беразе балочыстай рэчкі Снедзь праходзіла абарона немцаў, умацаваная дзотамі і апорнымі пунктамі. Партызаны брыгад «Бальшавік» і «Жалязняк» разам з ротай чырвонаармейцаў адначасовым ударам з фронту і тылу выбілі акупантаў з вёскі Баравікі, а затым яшчэ на працягу двух сутак адбівалі контратакі ворага. Брыгада імя В.І. Чапаева вяла ўпартыя баі з гітлераўцамі ў раёне вёскі Селішча і 24 лістапада 1943 г. перадала свой рубж абароны часцям Чырвонай Арміі [5, с. 56; 6, с. 72–73; 11, л. 24; 12, л. 43; 13, л. 16, 19; 31, с. 237–238; 32, с. 276–277].

Кампактная дыслакацыя партызанскіх фарміраванняў Гомельскай вобласці на паўночны захад ад Рэчыцы садзейнічала іх хуткаму злучэнню з асноўнымі сіламі Чырвонай Арміі. На момант злучэння з савецкімі войскамі партызанскія сілы вобласці налічвалі 7 тыс. 850 чал. Расфарміраванне было праведзена на працягу 23–25 лістапада 1943 г. у адпаведнасці з дырэктывай ЦК КП(б)Б. Пры расфарміраванні ў Чырвоную Армію было накіравана 5 тыс. 395 партызан прызыўнога ўзросту. Акрамя таго, у дзеючую армію і знішчальныя батальёны было перададзена 47 гармат, 273 кулямёты, 43 мінамёты, 735 аўтаматаў, 5 тыс. 814 вінтовак, 545 коней, 175 галоў буйнай рагатай жывёлы, 507 ц збожжа [6, с. 73; 9, л. 123; 30, с. 371, 378–399; 31, с. 238].

Значны ўклад у паспяховае вырашэнне Чырвонай Арміяй задач Гомельска-Рэчыцкай аперацыі ўнеслі палескія партызаны. Сваімі актыўнымі баявымі дзеяннямі брыгадам і асобным атрадам Палескай вобласці ўдалося паралізаваць рух на чыгуначных участках Жыткавічы – Калінкавічы, Калінкавічы – Жлобін, Оўруч – Мазыр і не даць магчымасці гітлераўскаму камандаванню перакінуць рэзервы ў раён Гомеля з Украіны. Сярод асноўных форм узброенай барацьбы палескіх партызан былі ўдары па гарнізонах і апорных пунктах праціўніка, узвядзенне перапраў для наступаючых савецкіх войскаў, забеспячэнне армейскіх часцей разведінфармацыяй і выдзяленне ім неабходнай колькасці разведчыкаў і праваднікоў.

Падчас Гомельска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі партызаны аказалі значную дапамогу часцям Чырвонай Арміі ў вызваленні населеных пунктаў, чыгуначных станцый, раённых цэнтраў, вёсак. Так, пры ўзяцці важнага чыгуначнага вузла і райцэнтра Васілевічы разам з часцямі Чырвонай Арміі ўдзельнічалі партызаны Васілевіцкай брыгады імя П.К. Панамарэнкі (камандзір С.А. Смерцін) і 101-й Даманавіцкай брыгады. Партызаны, па загадзе камандзіра 193-й стралковай дывізіі, зайшлі ў тыл праціўніка і перарэ-

залі шляхі яго адыходу на Калінкавічы і адначасова занялі абарону ў населеных пунктах Залатуха, Навінкі, Асавок, Лядава. Пры непасрэдным штурме райцэнтра партызаны дзейнічалі на правым флангу дывізіі, а пасля вызвалення Васілевіч разам з чырвонаармейцамі адбілі некалькі контратак праціўніка, якога падрылі танкі і авіяцыя. Пры штурме добра ўмацаванага вузла абароны праціўніка райцэнтра Брагін часці 55-й і 356-й стралковых дывізіі, падраздзяленні 68-й танкавай брыгады ўзаемадзейнічалі з асобным атрадам імя Р.І. Катоўскага (камандзір А.Я. Міхневіч). Напярэдадні штурму атрад, па плане камандавання, устанавіў кантроль над дарогай Брагін – Хойнікі. Партызаны таксама ўдзельнічалі ў вызваленні вёсак Вязок, Ясменцы, Дронькі, Пагоннае [17, л. 50; 18, л. 33–35; 19, л. 17, 20; 23, с. 177, 345–346; 25, с. 312, 317].

Камандаванне 61-й арміі пры рэалізацыі сваіх наступальных планаў актыўна выкарыстоўвала баявыя магчымасці 2-й Калінкавіцкай брыгады. Пры падыходзе савецкіх часцей да зоны дзейнасці брыгады яе атрады па загадзе, перададзеным па радыі з армейскага штаба, 18 лістапада 1943 г. адбілі ў праціўніка чыгуначную станцыю Аўраменская. Яшчэ тры атрады брыгады ўзялі пад кантроль участак чыгункі Хойнікі – Васілевічы і дарогу Каравацічы – Калінкавічы і наносілі пастаянныя ўдары па калонах ворага. Праведзеная партызанамі аперацыя па ўзяцці і ўтрыманні станцыі Аўраменская дапамагла 17-й гвардзейскай кавалерыйскай дывізіі моцным ударам разбіць на шашы Рэчыца – Хойнікі механізаваную нямецкую калону. Акрамя таго, брыгада сумесна з армейскімі часцямі ўдзельнічала ў вызваленні ад акупантаў больш дзесяці населеных пунктаў, у тым ліку райцэнтра Хойнікі. За праяўлены гераізм пры штурме добра ўмацаваных апорных пунктаў ворага ў вёсках Маклішча і Агароднікі восем партызан былі ўзнагароджаны ордэнам «Чырвоная Зорка» і два – медалём «За адвагу» [2, с. 359–361; 22, л. 64, 75; 23, с. 175–176; 25, с. 282, 291, 293; 28, с. 85, 120–121, 123; 31, с. 318].

Пры вызваленні шэрагу населеных пунктаў Палескай вобласці мясцовыя партызанскія фарміраванні ўзаемадзейнічалі з войскамі 1-га Украінскага фронту. Істотнай была дапамога 27-й Нараўлянскай брыгады імя С.М. Кірава часцям 415-й стралковай дывізіі пры вызваленні райцэнтра Нароўля, гарнізон якога налічваў 500 ваеннаслужачых, меў 13 танкаў, з іх тры тыпу «тыгр» і дзве самаходныя ўстаноўкі «Фердынанд». У штурме гэтага апорнага пункта ў ноч з 29 на 30 лістапада 1943 г. прынялі ўдзел больш за 200 партызан. Нямецкі гарнізон у райцэнтры Ельск быў атакаваны 27 лістапада 1943 г. сіламі 37-й Ельскай брыгады (камандзір А.С. Мішчанка) колькасцю 575 чал. і 12-га гвар-

дзеіскага палка колькасцю 750 байцоў і часова вызвалены ад акупантаў. Гэты гарнізон разглядаўся акупантамі як падрыхтаваны рубез для адступлення нямецкай арміі і таму на працягу двух сутак вораг правёў некалькі контра-так з боку чыгуначнай станцыі. Ва ўмовах, калі праціўнік кінуў у бой групоўку, падмацаваную 54 танкамі і самаходнымі гарматамі, партызаны і чырвонаармейцы, у якіх заканчваліся боепрыпасы, былі вымушаны адступіць на зыходную пазіцыю ў вёску Вішанькі [16, с. 29–31; 21, л. 15, 30–31; 29, с. 236–237].

Нараўне з удзелам у вызваленні населеных пунктаў партызанскія фарміраванні на працягу Гомельска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі аказвалі армейскім часцям дапамогу ў арганізацыі разведкі і будаўніцтве перапраў на рэках і праз непраходныя балоты, чым садзейнічалі больш хуткаму перамяшчэнню савецкіх войск у заходнім напрамку. Напрыклад, камандаванне 101-й Даманавіцкай брыгады накіравала ў 193-ю стралковую дывізію некалькі груп праваднікоў, якім давялося весці баі з гітлераўцамі ў раёне вёсак Блудзім і Карма Васілевіцкага раёна. Праводзілі актыўную разведку для савецкіх войск партызаны Васілевіцкай брыгады імя П.К. Панамарэнкі, 37-й Ельскай брыгады, асобнага атрада К.Т. Сацуры. Партызанскія брыгады і асобныя атрады Палескай вобласці пасля злучэння з авангарднымі часцямі Чырвонай Арміі на працягу некалькіх дзён удзельнічалі ў інжынерных работах. Партызаны асобнага Парычскага атрада (камандзір М.М. Какоўка) 21 лістапада 1943 г. дапамаглі сапёрам 37-й Чырвонасцяжнай дывізіі пабудаваць мост праз раку Снедзь. Пасля заняцця станцыі Васілевічы партызаны 101-й брыгады па ўказанні армейскага камандавання 24–25 лістапада 1943 г. узвялі пераправу праз непраходнае балота Падлукі – Гогалева, Гогалева – Хомічы. Два масты на шашы Пагоннае – Дронікі пабудавалі партызаны асобнага атрада імя Р.І. Катоўскага, а партызаны-мінёры расчысцілі подступы да вёскі Дронькі [17, л. 51; 18, л. 33, 35; 19, л. 20; 20, л. 53; 23, с. 177; 25, с. 258, 312; 28, с. 122].

Расфарміраванне партызанскіх брыгад і атрадаў Палескай вобласці пасля іх злучэння з часцямі Чырвонай Арміі і выканання пастаўленых баявых задач адбывалася ў адпаведнасці з указаннямі сакратара Палескага абкама КП(б)Б П.А. Лявіцкага і Ваеннага Савета 61-й арміі Беларускага фронту. Большасць партызан была накіравана ў дзеючую армію. Так, са складу 2-й Калінкавіцкай брыгады, якая налічвала 924 чал., у Чырвоную Армію былі накіраваны 800 партызан. 3 брыгады імя П.К. Панамарэнкі ў армейскія часці пайшлі 132 партызаны, а са 101-й Даманавіцкай – 385 з 569 спісачнага саставу [17, л. 52; 19, л. 22; 22, л. 2; 25, с. 282, 291, 28, с. 120–121].

Такім чынам, у Гомельска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі прынялі актыўны ўдзел больш за 10 тыс. партызан Гомельскай і Палескай абласцей. Вялікая заслуга мсціўцаў у тым, што яны змаглі ўстанавіць у месцах сваёй дыслакацыі надзейны кантроль на камунікацыях і ў значнай ступені пазбавілі праціўніка магчымасці свабодна перамяшчацца ў прыфрантавой паласе. Гомельскія партызаны аказалі значную дапамогу авангардным часцям Чырвонай Арміі ў вызваленні Рэчыцы, сумесна з чырвонаармейцамі ачысцілі ад праціўніка правы бераг Дняпра і Беразіны працягласцю на дзясяткі кіламетраў і забяспечылі ахову перапраў для наступаючых савецкіх войск. Палескія партызаны прынялі ўдзел у вызваленні дзясяткаў населеных пунктаў, у тым ліку пяці раённых цэнтраў. Паспяховаму руху Чырвонай Арміі ва ўмовах лясіста-балоцістай мясцовасці Палескай вобласці шмат у чым садзейнічала дапамога партызанскіх сіл у будаўніцтве перапраў праз рэкі і цяжкапраходныя балоты. Тысячы народных мсціўцаў прызыўнога ўзросту, накіраваныя ў Чырвоную Армію з партызанскіх фарміраванняў, істотна ўмацавалі яе баявыя падраздзяленні.

ЛІТАРАТУРА І КРЫНІЦЫ

1. Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне, 1941–1945: энцыклапедыя / Беларус. сав. энцыкл.; рэдкал.: І.П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелСЭ, 1990. – 680 с.
2. В грозные годы: воспоминания участников борьбы против нем.-фашист. оккупантов на территории Гомел. и Полес. обл. / редкол. А.И. Залесский [и др.]. – Минск: Беларусь, 1973. – 398 с.
3. Всенародная борьба в Белоруссии против немецко-фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 3 / Л.В. Аржаева [и др.]; редкол.: А.Н. Мацко [и др.]. – 1985. – 531 с. – Минск: Беларусь, 1983–1985.
4. Гісторыя Беларускай ССР: у 5 т. / гал. рэд. калегія: І.М. Ігнаценка [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1972–1975. – Т. 4: Беларусь напярэдадні і ў гады Вялікай Айчыннай вайны Савецкага Саюза (1938–1945 гг.) / рэдкал.: І.С. Краўчанка (гал. рэд.) [і інш.]. – 1975. – 640 с.
5. Долготович, Б.Д. В едином строю – к единой цели / Б.Д. Долготович. – Минск: Наука и техника, 1996. – 248 с.
6. Из истории партизанского движения в Белоруссии (1941–1944 гг.): сб. воспомин. / редкол.: чл.-кор. АН БССР И.С. Кравченко [и др.]. – Минск: Госиздат БССР, 1961. – 506 с.
7. Лемяшонак, У.І. Вызваленне – без грыфа «Сакрэтна» / У.І. Лемяшонак. – Мінск: Польша, 1996. – 151 с.
8. Липило, П.П. КПБ – организатор и руководитель партизанского движения в Белоруссии в годы Великой Отечеств. войны / П.П. Липило. – Минск: Госиздат БССР, 1959. – 260 с.
9. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (далей – НА РБ). – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 251.
10. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 256.
11. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 257.
12. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 259.
13. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 260.
14. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 264.
15. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 268.
16. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 278.
17. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 279.
18. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 280.
19. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 285.
20. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 287.
21. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 288.
22. НА РБ – Фонд 1450. – Воп. 4. – Спр. 292.

23. Непокоренная Белоруссия: воспоминания и статьи о всенародном партизанском движении в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). – М.: Воениздат, 1963. – 376 с.
24. Памяць: Брагінскі р-н: гіст.-дакум. хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі. – Мінск: Маст. літ., 2003. – 750 с.
25. Памяць: гіст.-дакум. хроніка Калінкавіцкага р-на. – Мінск: Ураджай, 1999. – 798 с.
26. Памяць: гіст.-дакум. хроніка Рэчыцкага р-на. У 2 кн. Кн. 1. – Мінск: Беларусь, 1998. – 503 с.
27. Памяць: Жлобін. Жлоб. р-н: гіст.-дак. хронікі гарадоў і р-наў Беларусі. – Мінск: БелЭн., 2000. – 750 с.
28. Памяць: гіст.-дакум. хроніка Хойніцкага р-на. – Мінск: БелЭн, 1993. – 383с.
29. Памяць: Нараўлян. р-н: гіст.-дак. хронікі гарадоў і р-наў Беларусі – Мінск: БЕЛТА, 1998. – 445 с.
30. Партизанские формирования Белоруссии в годы Великой Отечественной войны (июнь 1941 – июль 1944): краткие сведения об орг. структуре партиз. соединений, бригад (полков), отрядов (батальонов) и их личном составе / А.Л. Манаенков [и др.]. – Минск: Беларусь, 1983. – 765 с.
31. Партизанское подполье в Белоруссии, 1941–1944: Витеб., Могилев., Гомел., Полес. обл.: страницы воспоминаний: сборник / Ин-т истории АН БССР, Ин-т истории партии при ЦК КП Белоруссии; фил. Ин-та марксизма-ленинизма при ЦК КПСС; сост. С.К. Грабовский. – Минск: Беларусь, 1985 – 415 с.
32. Рудак, А.Д. Экзамен на зрелость / Д.А. Рудак. – Минск: Беларусь, 1981. – 287 с.
33. Тимохович, И.В. Битва за Белоруссию 1941–1944 / И.В. Тимохович. – Минск: Беларусь, 1994. – 254 с.

SUMMARY

The armed struggle of the partisans of Belarus against the Nazi invaders during the Red Army preparation and conducting of the Gomel-Rechitsa offensive operation (10–30 November 1943) is revealed. It is noted that the attacks against the transport communications of the enemy along the front line were the main form of partisans' warfare during the preparatory phase of the operation. The number of trains, bridges, cars and tanks bombed by partisans' forces, as well as inflicted casualties in October – the first decade of November 1943 are adduced. The fight of partisans' forces against the German punitive expeditions along the front line is described. It is noted that with the start of the Gomel-Rechitsa operation partisans' combat activity was subordinated to the tasks of advancing Soviet troops. The examples of the most significant military operations conducted jointly by the Red Army and the partisans are considered.

Паступіў у рэдакцыю 19.02.2014 г.

УДК 94(47+57:436)«1945/1946»

М.В. Гарелик,

аспірант кафедры новай і найноўшай гісторыі БГПУ

ПОЛИТИКА СССР В АВСТРИИ (1945–1946 гг.)

В советской историографии ключевым аспектам оккупационной политики на территории Австрии в 1945–1946 гг. уделялось достаточно большое внимание. В частности, следует отметить работу А.Е. Ефремова «Советско-австрийские отношения после Второй мировой войны». Автор исследует проблему взаимодействия союзников, анализирует события, связанные с репарационным вопросом и заключением государственного договора [6]. В трудах зарубежных историков раскрыто правовое положение Австрии в 1945–1955 гг., освещены мероприятия по денацификации страны и ликвидации нацистского режима [16; 18]. Цель исследования – обобщение накопленного современной историографией фактологического материала, позволяющего переосмыслить взгляды на политику СССР в Австрии в 1945–1946 гг., определить место и роль «австрийского вопроса» во взаимоотношениях между союзниками по антигитлеровской коалиции. Источниковую базу исследования составили документальные материалы, профильные монографии и статьи, ресурсы электронной библиотеки. Особо следует отметить труды О.С. Горловой, О.П. Павленко и И.Г. Жирякова [3; 7; 12–13].

Позиция СССР по «австрийскому вопросу» в 1945–1946 гг. имеет предысторию, связан-

ную с включением Австрии в состав Германии. Аншлюс Австрии с беспокойством был воспринят Советским Союзом. 17 марта 1938 г. народный комиссар иностранных дел СССР М. Литвинов заявил о «создании угрозы территориальной неприкосновенности и, во всяком случае, политической, экономической и культурной независимости малых народов, неизбежное порабощение которых создаст предпосылки для нападения на крупные государства» [1, с. 13–15]. При этом советская дипломатическая служба и советская пресса, многократно подчеркивали усиление Германии вследствие этого акта и, таким образом, обращая внимание на то, что обеспокоенность советской стороны связана не столько с судьбой Австрии, сколько с возросшим потенциалом Германии [2, с. 12].

После нападения Германии на СССР позиция советского государства в отношении Австрии стала проясняться. В телеграмме народного комиссара иностранных дел СССР В. Молотова от 21 декабря 1941 года послу СССР в Великобритании И. Майскому содержалось разъяснение речи И. Сталина от 6 ноября 1941 г., в которой была затронута Австрия. В телеграмме В. Молотов пояснил, что И. Сталин выступает за отделение Австрии от Германии, которая сама «должна быть разбита на ряд самостоятельных государств». Таким образом,